

CZU: 271(478)"17"

FONDAREA ȘI CTITORII MĂNĂSTIRII HÂRBOVĂȚ ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA

Ioan MOȘNEGUȚU

Universitatea de Stat din Moldova

Mănăstirea Hârbovăț a fost zidită pe partea de sus a moșiei Hoginești, ținutul Orhei. Conform tradiției, inițiativa ctitoririi ar fi venit din partea călugărului Ioanichie, care a reușit să-l convingă pe Ursache Carpuz, fiul lui Constantin Carpuz, să susțină acest act. Momentul zidirii schitului Hârbovăț urmează să fie amplasat în intervalul anilor 1712-1761, anul superior reprezentând momentul când schitul, cu acordul și suportul ctitorilor, a fost reconstruit sau, probabil, extins.

Cuvinte-cheie: *mănăstirea Hârbovăț, Basarabia, fondare, ctitori, călugări.*

THE ESTABLISHMENT AND THE FOUNDERS OF THE HÂRBOVĂȚ MONASTERY IN THE SECOND HALF OF THE 18th CENTURY

The Hârbovăț monastery was built on top of the Hoginești domain, the Orhei land. The initiative to build the monastery came from the monk called Ioanichie, who managed to convince Ursache Carpuz, the son of Constantin Carpuz, to support this act. The Hârbovăț hermitage was built in the chronological range of 1712-1761, the upper limit, representing the time when the hermitage, with the agreement and support of the founders, was rebuilt or perhaps expanded.

Keywords: *Hârbovăț monastery, Bessarabia, establishment, founders, monks.*

Introducere

Dezvoltarea vieții monahale din Moldova răsăriteană cunoaște un avânt deosebit începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea și, în special, în decursul secolului al XVIII-lea. Din această perioadă de timp este atestată fondarea unui șir întreg de așezăminte monahale, ctitorii cărora sunt reprezentanți ai elitelor locale, dregători de margine, proprietari de moșii și simpli locuitori. În rândul mănăstirilor, schiturilor ctitorite în acest spațiu geografic se enumeră schitul Vlabnicul al lui Mihalcea Hâncu, mănăstirea Călărășeuca (construită la începutul secolului al XVIII-lea ca metoh al mănăstirii Sfântului Sava), schitul Condrița (metoh al mănăstirii Căpriana), schitul Cosăuți, Soroca; schitul Curchi, mănăstirea Coșuleuca, schiturile Dobrușa, Hîrjăuca, Rudi, Saharna, Suruceni, Tabăra, Țigănești etc. și, nu în ultimul rând, schitul Hârbovăț. Edificarea unui număr mare de schituri și mănăstiri pe teritoriul dintre Prut și Nistru al Țării Moldovei a catalizat dezvoltarea monahismului și spiritualității ortodoxe din Basarabia. Aruncând o scurtă privire asupra hărții regiunii, observăm că aceste așezăminte se așază ca o salbă pe întreg spațiul basarabean, ele devenind un element indisolubil al regiunii. Scopul articolului constă în identificarea momentului zidirii mănăstirii Hârbovăț și a rolului ctitorilor în respectivul act. Reieșind din scopul propus, au fost stabilite următoarele obiective: să analizăm datele documentare din secolul al XVIII-lea cu privire la înființarea respectivului așezământ monahal; să apreciem importanța ctitorilor principali și secundari în actul apariției și dezvoltării ulterioare a mănăstirii. Pentru realizarea scopului investigației propuse au fost utilizate o serie de metode, printre care: metoda critică, metodele istorico-comparativă, generalizarea, analogia, deducția și altele.

Fondarea mănăstirii Hârbovăț

Conform tradiției, fondarea mănăstirii Hârbovăț ar fi avut loc către sfârșitul secolului al XVII-lea, când un grup de călugări de la mănăstirea Berșad¹ din Podolia au trecut în Țara Moldovei și ar fi întemeiat un schit.

¹ Iată ce scrie despre această localitate la cumpăna secolelor XIX-XX enciclopedia *Brokhaus și Efron*: „местечко Подольской губ., Ольгопольского у. в 24 вер. к С.В. от г. Ольгополя, по дороге из Ольгополя в Гайсин, при рр. Дохне и ее притоке Бершадке. Число жителей 7000 д. об. п., из них евреев 65 %, 1150 дворов, в местечке православная церковь, старообрядческая часовня, р.-католическая часовня, синагога и 6 евр. молелен. Одноклассное народное училище и аптека. Заводы: винокуренный, сахароваренный, кожевенный, кирпичный и черепичный, 2 водяные мельницы. В 5 вер. от Б. в лесу находится Бершадский Преображенский мужской заштатный монастырь с 3 церквами. Он существовал уже в начале XVIII в., в 1774 г. был разорен униатами, а в 1795 г.

Legende locale amintesc că acești călugări ar fi fugit în urma persecuțiilor pe care le-ar fi avut de suferit din partea uniților. În aceeași legendă se amintește și despre numele unuia dintre călugări, adică al lui Ioanichie, care avea deficiențe fizice, cauzate de vârsta înaintată, adică era gârbovit, de la care deficiența ar și proveni, de fapt, denumirea schitului (hârb) [1].

O altă tradiție înscrie în rândul ctitorilor acestui așezământ pe Constantin Carpuz, pârcaľab, care ar fi întemeiat pe la anul 1730 pe partea sa de moșie Vovinești (Hoginești) un schit [2].

Dacă am accepta ca an de zidire a schitului Hârbovăț anul 1730, urmează ca în documentele pentru moșia Hoginești pe care a fost ctitorit acest locaș să apară referințe directe sau indirecte. Astfel, primul pachet de documente pe care urmează să-l trecem în revistă se referă la pricina de delimitare a moșiei Hoginești dinspre moșia Hirova, inițiată de Crâstia Carpuz, mazil de la Orhei. Această delimitare a avut loc în intervalul 1756 octombrie 31 – 1757 noiembrie 22. Datele se referă la poruncile domnești date mazililor din ținutul Orhei, împuterniciți cu cercetarea acestei pricini. La noi nu au ajuns rezultatele acestor cercetări, dar, ținând cont de faptul că aceste porunci domnești erau păstrate în prima jumătate a secolului XX în arhiva mănăstirii Hârbovăț, presupunem că o implicație directă la această delimitare ar fi avut-o și călugării de la schit.

Cu toate acestea, actul care ne vorbește pentru prima dată despre un așezământ monahal în această zonă este zăpisiul unui grup de răzeși din Hoginești ce se trag din Carpuz. Răzeșii Carpuzești – Strătan, Ioniță și Miron – și un grup de călugări de la schitul Hârbovăț în frunte cu ieromonahul Pahomie, nacealnicul acestuia, la 1 februarie 1762 dau un zăpisi la mâna lui Miron otstavnoi² sotnic, prin care confirmă că s-au îndatorit cu „șapte sute lei, bani galbeni turcești, cu vade într-un an de zile, ca să facem pi moșia noastră Carpuzască mănăstiri” [3, p.257-258]. În același document se indică următoarele: „cari mănăstiri s-au și gătit”. Din actul menționat reiese că răzeșii de Hoginești au ctitorit mănăstirea, probabil, în decursul anului 1761, deoarece termenul de restituire a banilor împrumutați de la Miron sotnicul a fost de un an. Pe motiv că ctitorii mănăstirii nu au reușit să acumuleze banii datorati, aceștia s-au înțeles cu călugării de la schit ca în schimbul datoriei să ofere creditorului o suprafață de teren de 5 stânjeni în curmeziș, dintre cei 820 de stângenii proști, pe care i-au acordat schitului.

Un alt document care ne oferă date despre ctitorirea schitului este zăpisiul dat de răzeșii de Hoginești, descendenți din neamul Carpuz, schitului Hârbovăț, prin care mărturisesc care părți de moșie au fost donate pentru „hrana sfântului schit” din 1790, februarie 17 [4, p.8-9]. Din acest zăpisi reiese că schitul Hârbovăț „este făcut de moșul nostru Ursache Carpuz” [5]. Același document ne oferă unele date și cu privire la locul unde a fost amplasat acest așezământ monahal, adică „acest sfânt schit este făcut pi parte moșăiei Hoginești

восстановлен. При монастыре богадельня и ремесленная школа. În: *Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона*. – С.-Пб.: Брокгауз-Ефрон. 1890–1907 (sub voce: *Бершадь*). Conform lui Filaret, *Istoria Bisericii Rusești*, data întemeierii mănăstirii Berșad este anul 1616. Conform tradiției, la începutul secolului al XVII-lea doi călugări din Țara Moldovei, care au fugit de prigonirile din partea turcilor, s-au așezat în apropierea târgului Berșad într-o pădure mare în apropiere de râul Dohna, au zidit chiliile și au pus temeliiile unei biserici de lemn cu hramul Schimbarea la Față a Domnului. Aflând despre apariția unei noi mănăstiri ortodoxe de bărbați, la această mănăstire au început să vină oameni din Pereslav și alte locuri ale Ucrainei (la acel moment teritoriile actualei Ucraine erau încorporate în Regatul Poloniei și partea de sud în componența Hanatului Crimeei – *n.n.*) pentru a se adăposti de incursiunile de jaf ale tătarilor și de agresivitatea manifestată de biserica catolică. Mănăstirea a devenit un așezământ cunoscut între creștinii ortodocși, ca unul dintre singurele care și-a păstrat credința ortodoxă și care nu a aderat la unia greco-catolică. La începutul secolului al XVIII-lea mănăstirea a avut de suferit nenumărate prigoniri din partea oficialului uniat Liubinski. Biserica de lemn a fost dărâmată, iar lemnul a fost transportat în Berșad, în curtea unui latifundiar. După această neleguire s-au petrecut o serie de evenimente care au nemulțumit populația, vitele localităților din împrejurime au început să dispară fără urmă. Văzând în acest eveniment o pedeapsă divină, stăpânul din Berșad a poruncit să fie transportată toată cheresteaua și catapeteasma (iconostasul) luate de la mănăstire la locul inițial. Rugându-l pe starețul Ioasaf și obștea călugărilor să renască așezământul. Tradus după: Ростислав Моцпан. *Бершадский монастырь: история разоренной обители* // <http://palomnik.vn.ua/bershadskij-monastir-istorija-razorennoj-obiteli.html> (ultima accesare: 21.03.2017); a se vedea și: ПРЕОБРАЖЕНСКИЙ БЕРШАДСКИЙ мужской монастырь, 3 класса, в Подольской губ., в 15 вер. от гор. Ольгополя, в 3 вер. от местечка Бершади, близ р. Дохны. Основан в 1616 г.; с 1789 по 1794 г. пребывал в запустении, т. к. монахи были изгнаны поляками в Турцию. Имеет четыре храма; в одном из них находится чудотворная икона Божией Матери „Взыскание погибших”. Братии 27 человек, во главе их архимандрит. După: http://fxweek.info/p/2876-preobrajenskii_bershadskii (ultima accesare: 21 03 2017).

² (rus.) – în rezervă.

de sus". În zăpisi razeșii oferă o altă informație, și anume: că părțile de moșie și iazul pe care l-a făcut Ursache Carpuz au fost date în stăpânire temporară, cu drept de uzufruct, razeșii lăsându-și dreptul de a-și revendica moșia în caz dacă se schimbă statutul mănăstirii.

La 15 iulie 1800, locuitorii satului Onișcani și ai altor localități de prin împrejurimi din ținutul Orhei, într-o mărturie prin care confirmau că schitul Hârbovăț stăpânește din vechime partea Carpuzască a moșiei Hoginești, ne oferă o informație nouă cu privire la zidirea acestui lăcaș monastic. Ei ne informează că „acest schit au fost făcut de un călugăr Ionichie și mai pe urmă l-au prefăcut alt nacealnic anume Pahomie” [6, p.17-19]. Informație din care reiese că evenimentul din intervalul 1761-1762 se referă cel mai probabil la restabilirea lăcașului menționat, decât la zidirea lui inițială.

Dintr-o anafură a Dicasteriei Exarhale a Moldovlahiei din 1812, mai 20, obținem o nouă informație cu privire la fondarea schitului Hârbovăț. Ieromonahul Serfim, blagocin asupra schiturilor și nacealnicul schitului Hârbovăț, informa Dicasteria că „iaste făcut și cu o parte de moșie Hoginești, intrat de la un pârçălab Ursachi Carpuzanu cu fratele său, fiind de atunci la 100 de ani [7]. Prin urmare, data întemeierii acestuia ar fi anul 1712.

Dintr-un zăpisi de mărturie întocmit, probabil, de dregătorii ținutului Orhei, pentru a constata cine a luat scrisorile mănăstirii ce le avea de la ctitori pentru partea Carpuzască din moșia Hoginești, la 5 iulie preoții Simion și Pavel mărturiseau următoarele: „Și eu țin în minte de 60 ani și mai bini și pe atunci vine singur cel adevărat ctitor Ursachi Carpuz și aduce la sfântul hram câte un polobocel de medi și se face praznichi, iar la moșiile nici ca cum nu se amesteca și la vremea aceea au fost nacealnic Salafthail” [8, p.27-29].

Dintr-o mărturie dată de razeșii de Hoginești, trăgători din Constantin Carpuz, întărită și de Gavriil Bănulescu-Bodoni, mitropolit și exarh al Eparhiei Chișinăului și Hotinului, din 1813, martie 22, aflăm următoarea informație cu privire la ctitorirea schitului Hârbovăț: „Și la capătul moșiei despre apus în Ichel, făcând pe numitul schit, Ursache Corputz (Carpuz – n.n.), feciorul lui Const(antin) Corputz, dându-i și parte de moșie, ...” [9, p.275].

Ctitorii principali ai mănăstirii

Ținând cont de faptul că tradiția îl înscrie pe **Constantin Carpuz** în rândul primilor ctitori ai acestui așezământ monahal, în cele ce urmează ne vom opri asupra datelor pe care ne le oferă documentele cu privire la acesta.

Din documentele editate până în prezent aflăm următoarele date cu privire la Constantin Carpuz: acesta a fost ginerele lui Gligoraș Leca, pârçălab de Orhei, de la care a primit în calitate de zestre 3 părți din moșia Vovinești (Hoginești), ținutul Orhei. În anul 1706, decembrie 8, Gligoraș Leca și soția sa Zamfira dădeau zestre fiicei lor, Safta, și ginerelei Constantin „satul Țipilova și giământate de sat Hovinești, cu pol din sus cu vecini ce s-or afla” [10, p.10].

Constantin Carpuz, cu dregătoria de pârçălab, în anul 1712, iunie 25, primea de la Darie, fiul lui Moisei, nepotul lui Frățiman, a cincea parte din a treia parte din partea din jos din Hoginești [11]. Pentru această danie Constantin Carpuz s-a aflat în proces cu Ioan Paladi, care pretindea și el la partea lui Ciocârlan, din care se trăgea și Darie, cel care donase lui Constantin Carpuz a cincea parte din a treia din partea de jos din Hoginești. În urma cercetărilor și examinării pe cale judiciară a pricinii dintre cele două părți, domnul Mihai Cehan-Racoviță voievod îi dă câștig de cauză lui Constantin Carpuz, pe deasupra primind și două hrisoave domnești – unul de la Vasile Lupu și altul de la Constantin Movilă, care se referă la partea de moșie pe care Moisei, feciorul lui Frățiman, o cumpărase din Hoginești. Constantin Carpuz și socrul său Leca s-au aflat într-un proces și cu alți razeși din Hoginești pentru o parte de seliște din Hoginești, din cotul de sus. Conform opiniei expuse de Alexandru Furtună, la etapa inițială cei doi ar fi primit câștig de cauză pe motiv că Pavel Chirică, pârçălab de Orhei, „falsificând adevărul, îl dezinformează pe domnul Mihail Racoviță. În consecință, domnul dă dreptate lui Leca și Carpuz” [12, p.12]. După această hotărâre, razeșii aflați în proces cu cei doi s-au prezentat în fața domniei cu actele care le confirmă dreptul asupra celei de-a patra părți din seliște, cotul de sus. În opinia noastră, această dezinformare nu trebuie pusă pe seama pârçălabului, deși nu poate fi exclusă cu desăvârșire, ci pe faptul că în momentul cercetării pricinii la fața locului pârçălabului nu ar fi avut la mână actele doveditoare a dreptului lor, probabil acestea se aflau la alte rude. Ținând cont de faptul că actele de proprietate (stăpânire) din acea epocă se refereau la mai multe moșii aflate în ținuturi diferite, nu totdeauna puteau fi la posesorii de moșii, care se aflau în litigii.

Constantin Carpuș se află în proces cu răzeșii de Hoginești și în perioada anilor 1727–1728, când în două rânduri s-a adresat domniei cu cererea de a fi pus la cale pe motiv că răzeșii de Hoginești, care stăpânesc a patra parte din cotul de sus, i-au dijmuit cele trei părți de moșie ce-i aparțin [13, p.16-17].

Din cele expuse mai sus constatăm că Constantin Carpuș devine moșinaș în Hoginești în urma alianței sale matrimoniale cu Safta, fiica lui Gligoraș Leca, pârcălab, și a Zamfirei, care prin zăpșul de zestre dat în anul 1706 intră stăpânitor alături de soția sa pe trei părți de moșie din partea de sus a moșiei Hoginești. Ulterior acesta reușește să obțină personal (probabil, pentru niște servicii pe care i le-ar fi făcut lui Darii, fiul lui Moisei, nepotul lui Frățiman) a cincea parte din a treia din partea de jos a aceleiași moșii, pentru care parte s-a judecat și cu Ioan Paladi, biv vel stolnic. Datele oferite de documente nu fac nicio aluzie la faptul că Constantin Carpuș ar fi inițiat procesul de zidire a schitului Hârbovăț, iar conflictul iscat în jurul dijmei din venitul din părțile de sus din Hoginești pe care le stăpânea ne face să credem că acesta nu se afla în apropiere de moșie și nu putea să țină sub control procesul de strângere a zeciuiei, fapt care, probabil, l-a și împins pe el sau pe urmașul său Ursache să întemeieze aici un schit, iar moșia să o dea cu drept de uzufruct călugărilor, fără a le acorda acestora dreptul de a o înstrăina.

Ursache Carpuș este fiul lui Constantin Carpuș și al Saftei, fiica lui Gligoraș Leca. Despre acest ctitor documentele ne confirmă în mod cert că el a fondat acest schit. Din documentele cunoscute până în prezent aflăm următoarele informații despre acest personaj, care pe drept urmează să fie considerat ctitorul mănăstirii Hârbovăț. Dacă luăm anul 1706 ca an în care a fost încheiată căsătoria dintre Constantin Carpuș și Safta Leca, nașterea lui Ursache Carpuș, dacă îl considerăm drept primul născut, ar fi avut loc la sfârșitul anului 1706 sau pe parcursul anului 1707. Prin urmare, acesta ajunge la vârsta capacităților depline ce i-ar permite să dispună de unele bunuri ale părinților săi începând cu a doua jumătate a deceniului trei – începutul deceniului patru al secolului al XVIII-lea, când cu probabilitate a și inițiat procesul de ctitorire a schitului Hârbovăț, pe partea de moșie pe care o primise părinții lui de la Gligoraș Leca și Zamfira, bunicii săi pe linie maternă. Documentele de la sfârșitul secolului al XVIII-lea – primele decenii ale secolului al XIX-lea relatează că acesta vizita moșia sa de baștină anual, în ziua când la schit se sărbătorea hramul, aducând câte un butoi de mied, pentru a fi sărbătorit praznicul schitului³.

De fapt, Ursache Carpuș ar fi contribuit la zidirea schitului Hârbovăț până la anul 1761, când în perioada stăreției lui Pahomie schitul a fost extins. În susținerea acestei supoziții vine chiar zăpșul, prin care răzeșii Carpușăști, în rândul cărora nu mai este menționat Ursache, amintesc despre zidirea schitului și despre împrumutul luat de la Miron sotnicul, pe o perioadă de un an, iar în schimbul datoriei i-au dat o suprafață de teren de 5 stânjeni în curmeziș.

Din cele expuse ajungem la concluzia certă că ctitorul principal al schitului Hârbovăț trebuie să fie considerat, pe bună dreptate, Ursache Carpuș, și nicidecum tatăl său Constantin, ginerele pârcălabului Grigoraș Leca.

Ctitorii secundari și alți binefăcători ai mănăstirii

Pe lângă ctitorii principali, o importanță majoră în dezvoltarea lăcașelor monastice au și ctitorii secundari sau toți acei binefăcători care prin acțiunile lor au contribuit la întreținerea viețuitorilor de prin mănăstiri.

Alți Carpușăști care s-au implicat în calitate de ctitori sunt cei amintiți în zăpșul din 1 februarie 1762, adică **Strătan** și **Ioniță**, care au luat cu împrumut de la Miron fost sotnic bani pentru definitivarea lucrărilor de reconstrucție sau de extindere a schitului.

Din mărturia de confirmare a drepturilor de uzufruct din 1790, februarie 17, dată schitului Hârbovăț de răzeșii Carpușăști, în rândul ctitorilor sunt amintiți **Constantin** erei, **Ioniță** (probabil, același Ioniță din 1762), **Miron** (probabil, Miron sotnicul) și **Ipați**, zet Ursachi Carpuș.

Din rândul acestora într-un zăpș de danie din 1791, septembrie 2, al lui „Afteni di(n) sat Răzălăi ot ținu-tul Sorocii, dinpreună cu soția și cumnata sa donează părțile ce le au în Hoginești de pe Antimie”. Printre

³ Pentru acest moment a se vedea mărturiile făcute de preotul Simion și Pavel în fața dregătorilor serdăriei din vara anului 1805, potrivit cărora pe la 1745 Ursache Carpuș venea la schit de ziua praznicului. Dar și mărturia dată de locuitorii din Onișcani care lucrau pe moșia ce a fost dată schitului „... și Carpușăștii venea numai odată într-un an la hramul sfântului schit la Adormirea Născătoarei de Dumnezeu și da ajutoriu la praznic cu ce le da mâna și să numea cei mai întâi ctitori sfântului schit.” Sava, A.V. *Documente Orheiene I. Mănăstirea Hârbovăț*, p.17-19; Furtună, A. *Hoginești: file de istorie*. Chișinău: Civitas, p.265.

martori în acest act este menționat **Ipati Samson**⁴, căpitan care a fost față (martor al tranzacției). La 12 ianuarie 1792 căpitanul Ipati Samson ot Răzălăi, împreună cu frații săi, donează schitului o parte de moșie, pe care o vânduse fratele lui Ipati lui Toader Vuluța, iar acesta a răscumpărat-o [14, p.260-261]. Un alt reprezentant al familiei Samson, **Irimie**, fiul lui Aftenii Samson, se înscrie în rândul ctitorilor schitului prin dania ce o face în anul 1809, august 7; la această danie a fost de față și Ipat Samson, în calitate de martor.

În anul 1792, decembrie 8, domnul Alexandru Constantin Moruzi a poruncit serdarilor de Orhei, Iancu Razu, biv vel spătar, și Dumitrachi Shina, biv vel căminar, să cerceteze pricina de delimitare a părților de moșie pe care le au Ipati Samson și **Ion Stratan** dinspre alți răzeși de Hoginești. Ion Stratan a jucat un rol distinct în cadrul vieții acestui schit de la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea.

Printre ctitorii secundari o putem menționa pe **Maria, fata lui Ion Bârgan ot Răzălăi**, care la 29 aprilie 1793 [15, p.263] dona schitului Hârbovăț partea sa din Hoginești „ce s-ar alege”.

Din lista ctitorilor nu o putem exclude pe soția colonelului rus Nicolae Albaduev, care a decedat ucis de un cal la poarta schitului, în anul 1790 [16, p.420]. Pentru pomenirea soțului său aceasta a închinat schitului o icoană a Maicii Domnului încadrată prin tradiție în rândul icoanelor făcătoare de minuni, cu un loc aparte în istoria spirituală a Moldovei dintre Prut și Nistru, deoarece, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, anul 1859, icoana este adusă în Catedrala din Chișinău, unde este vizitată de credincioși timp de 6 luni [17, p.582-584]. Procesiunea de transportare a ei de la Hârbovăț la Chișinău și înapoi la mănăstire fiind efectuată prin localitățile fostelor ținuturi centrale ale provinciei și cu trasee diferite, ca să ajungă în cât mai multe localități posibile. Procesiunile se desfășurau conform unui itinerar anunțat din timp de către autorități, astfel permițând unui număr mai mare de credincioși să o atingă [18].

Putem să-l amintim ca ctitor și pe polițmaistrul târgului Chișinău **Ștefan Lupu (tuns în monahism cu numele de Serapion)**, precum și pe soția sa Elena (născută Brăescu, care a trecut în monahism la mănăstirea Tabăra), care au contribuit la zidirea bisericii de piatră cu hramul „Adormirii Maicii Domnului” [19, p.52], în anul 1816, și la îmbrăcarea Icoanei Maicii Domnului cu 18 funturi de argint [20, p.457].

La 1816, mai 22, **monahul Ilarie** a făcut danie mănăstirii Hârbovăț părțile sale de moșie din bătrânul Parasca Huhloaie pe care le avea în Sipoteni și Onișcani, ținutul Orheiului [21, p.368-389].

La 1816, decembrie 19, **Paraschiva**, fata lui Ștefan, nepoata lui Gheorghită Buza, a donat mănăstirii Hârbovăț partea sa de baștină din bătrânul Condrea din Onișcani [22, p.369-370].

La 1820, martie 19, **Lupu Plăcintă** a făcut danie mănăstirii Hârbovăț partea sa de moșie din Onișcani, ținutul Orhei [23, p.381-382].

În rândul ctitorilor mănăstirii Hârbovăț trebuie să-l includem și pe starețul acestui lăcaș **Serafim**, care a condus acest lăcaș în perioada anilor 1805-1827 și care a folosit pentru înzestrarea acestei mănăstiri cu mai multe edificii și bunuri, folosind o sumă de peste 50000 de lei, după cum ne informează însuși Serafim în cererea sa de a fi numit conducător pe viață al acestui lăcaș.

Șirul celor care au contribuit la buna organizare a mănăstirii este dificil de a fi restabilit pentru perioada secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Motivul este faptul că până la noi nu au ajuns, cu părere de rău, condicile de venituri și cheltuieli ale mănăstirii în care erau trecute sumele importante donate în folosul acesteia.

Concluzii

În concluzie putem afirma că mănăstirea Hârbovăț a fost zidită pe partea de sus a moșiei Hoginești, ținutul Orhei. Inițiativa zidirii acestuia ar fi venit din partea călugărului Ioanichie, care a reușit să-l convingă pe Ursache Carpuz, fiul lui Constantin Carpuz, să susțină acest act. Deși tradiția îl indică în calitate de prim ctitor pe Constantin Carpuz, documentele cercetate nu fac nicio referință că acesta cu adevărat ar fi fost ctitorul schitului Hârbovăț, majoritatea indicându-l în această calitate pe Ursache și pe un frate al său, probabil, Cârstea Carpuz din Orhei. Prin urmare, momentul zidirii schitului Hârbovăț urmează să fie amplasat în intervalul primei jumătăți a secolului al XVIII-lea, cca 1712-1761, anul superior reprezentând momentul când, la inițiativa nacealnicului Pahomie și cu acordul răzeșilor ce se trag din Carpuz, schitul a fost reconstruit sau, probabil, extins. Ctitorii mănăstirii au avut un rol foarte important în apariția și dezvoltarea acesteia. Ctitorul principal al schitului Hârbovăț trebuie să fie considerat, pe bună dreptate, Ursache Carpuz. Fiind cel care a inițiat procesul de ctitorire a schitului Hârbovăț pe partea de moșie ce o primise părinții lui de la Gligoraș Leca și

⁴ Nu excludem ca Ipati Samson să fie una și aceeași persoană cu Ipati ginerele lui Ursachi Carpuz, amintit mai sus.

Zamfira, bunicii săi pe linie maternă. Pe lângă ctitorii principali, o mare importanță în dezvoltarea mănăstirii Hârbovăț au avut și ctitorii secundari. Aceștia au susținut definitivarea lucrărilor de reconstrucție, zidirea bisericii de piatră cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, au dăruit icoane și podoabe, părți de moșie etc., contribuind prin aceste acțiuni la dezvoltarea ulterioară a așezământului monastic.

Referințe:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F.208, inv.2, d.3273, f.41v.
2. Ibidem.
3. FURTUNĂ, A. *Hoginești: file de istorie*. Chișinău: Civitas, 2008 p.257-258.
4. Ibidem, p.8-9.
5. Ibidem.
6. Ibidem, p.17-19.
7. ANRM, F.733, inv.1, d.446, f.2.
8. SAVA A.V. Documente Orheiene I. Mănăstirea Hârbovăț. În: *Revista Societății istorico-arheologice bisericești din Chișinău*. Chișinău. Vol.XXIV, 1934, p.27-29.
9. FURTUNĂ, A. *Op. cit.*, p.275.
10. Ibidem, p.10.
11. Ibidem.
12. Ibidem, p.12.
13. Ibidem, p.16-17.
14. Ibidem, p.260-261.
15. Ibidem, p.263.
16. Описание Гербовецкого свято-успенского монастыря. В: *КЕВ*, 1874, №11, с.420.
17. IERACLIE, IEROMONAH, Mănăstirea Hârbovăț. În: *Luminătorul*, 1942, nr.9-10, p.582-584.
18. ПОСЕЛЯНИН, Е. *Богоматерь. Описание Ее земной жизни и чудотворных икон*, Spb. 1914. Apud: <http://pravicon.com/info-1527>.
19. SEMĂRTAN, R. Mănăstirea Hârbovăț. În: *Locașuri sfinte din Basarabia*. Chișinău: Alfa și Omega, 2001, p.52.
20. SERAFIM (CHIPER), ARHIMANDRIT. Описание Гербовецкаго свято-успенскаго монастыря, состоящаго в кишиневской епархии. В: *КЕВ*, 1874, №12, с.457.
21. SAVA, A.V. *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*. București: Imprimeria Națională, 1944, p.368-369.
22. Ibidem, p.369-370.
23. Ibidem, p.381-382.

Date despre autor:

Ioan MOȘNEGUȚU, doctorand, Școala doctorală *Istorie, Atheologie și Filosofie*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: episcop.ioan@gmail.com

Prezentat la 18.06.2018